

«Україна – 2020» та інші розроблені на основі ЦСР стратегічні документи не відносилися до таких декларативних норм, важливо активізувати роботу з реалізації визначених у цих стратегічних документах положень.

Дослідження зарубіжного досвіду імплементації ЦСР в національне законодавство дозволило сформулювати деякі рекомендації щодо модернізації господарського законодавства України на засадах сталого розвитку. Зокрема, пропонується розширити перелік загальних принципів

господарювання в Україні, які містяться в ст. 6 ГК України з урахуванням ЦСР; створити інституційні та фінансові можливості для самореалізації потенціалу економічно активної частини населення та розвитку креативної економіки; впровадження ефективної системи стратегічного планування, а також надійної, заснованої на ЦСР методології планування соціально-економічного розвитку; моніторинг аналізу впливу законопроектів на реалізацію ЦСР; залучення бізнесу до участі у досягненні ЦСР.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бурик З.М. Особливості забезпечення сталого розвитку в країнах ЄС (досвід для України). Економічний простір. 2018. № 129. С. 5–16.
2. Review of the EU Sustainable Development Strategy (EU SDS)-Renewed Strategy. Council of the European Union. URL: <https://www.etuc.org/sites/www.etuc.org/files/st10117.en06.pdf>.
3. EUROPE 2020. A strategy for smart, sustainable and inclusive growth. COM(2010) 2020. Brussels: EC. URL: <http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLETE%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf>.
4. Перга Т.Ю. Сталый розвиток в стратегіях нових членів ЄС // Історико-політичні студії. Серія: Політичні науки: зб. наук. пр.; ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана». 2016. № 2. С. 121–129.
5. Well-being of Future Generations (Wales) Act 2015. URL: <http://www.legislation.gov.uk/anaw/2015/2/contents/enacted>.
6. Конституція Туніса 2014 / Конституції государств (стран) мира: интернет-библиотека конституцій Романа Пашкова. URL: <http://worldconstitutions.ru/?p=1049&page=3>.
7. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України № 5/2015 від 12.01.2015 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.
8. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року: Постанова Кабінету Міністрів України № 385 від 06.08.2014 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF>.
9. Про стимулювання розвитку регіонів: Закон України № 1562-VI від 25.06.2009 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1562-17>.
10. Про схвалення Концепції національної екологічної політики України на період до 2020 року: Розпорядження № 880-р від 17.10.2007 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/880-2007-%D1%80>.
11. Аналіз державних стратегічних документів України щодо врахування адаптованих для України Цілей Сталого Розвитку до 2030 року: Резюме аналітичної доповіді. К.: Інститут суспільно-економічних досліджень, 2017. 20 с.

УДК 346:56

ПРО ДЕЯКІ ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ МАЙНА В ДЕРЖАВНОМУ ГОСПОДАРЬКОМУ ОБ'ЄДНАННІ

ON CERTAIN LEGAL ASPECTS OF USE OF PROPERTY IN A STATE ECONOMIC ASSOCIATION

Яснювська О.С.,
здобувач

*Інституту економіко-правових досліджень
Національної академії наук України*

У статті розглянуто деякі правові аспекти використання майна в державних господарських об'єднаннях за таких організаційних форм виробництва, як спеціалізація, кооперування, концентрація. Досліджено деякі види робіт, що може централізувати об'єднання. На основі аналізу організаційних форм виробництва визначено основні чинники, від яких залежить порядок використання майна в об'єднанні.

Ключові слова: використання майна, майно, майновий внесок, централізація господарських функцій, організаційна форма виробництва, спеціалізація, кооперування, концентрація.

В статье рассмотрены некоторые правовые аспекты использования имущества в государственных хозяйственных объединениях при таких организационных формах производства, как специализация, кооперирование, концентрация. Исследованы некоторые виды работ, которые может централизовать объединение. На основе анализа организационных форм производства определены основные факторы, от которых зависит порядок использования имущества в объединении.

Ключевые слова: использование имущества, имущество, имущественный вклад, централизация хозяйственных функций, организационная форма производства, специализация, кооперирование, концентрация.

The article covers certain legal aspects of use of property in state economic associations under such organizational forms of production as specialization, cooperation, concentration. Certain types of works which may be centralized by an association were studied. Based on the analysis of organizational forms of production, the main factors, on which the procedure of use of property in the association depends, were determined.

Key words: use of property, property, property contribution, centralization of economic functions, organizational form of production, specialization, cooperation, concentration.

Постановка проблеми. Згідно з ч. 1 ст. 123 Господарського кодексу України, учасники об'єднання можуть вносити вступні, членські, цільові та інші внески [1, ч. 1 ст. 123] у формі грошей чи іншого майна. Ці внески вико-

ристовуються об'єднанням для відкриття нового виробництва, виконання складних проектів, створення допоміжних та обслуговуючих підрозділів, проведення наукових досліджень тощо. Наприклад, державне підприємство мас

необхідні трудові ресурси, водночас в іншого підприємства є сировина та матеріали, разом вони можуть випустити конкурентоздатну продукцію. Отже, підприємства об'єднують зусилля та наявні ресурси й досягають спільних економічних і соціальних результатів.

Стан дослідження. Питання використання майна в господарських об'єднаннях досліджувалися В. Джурицьким у дисертаційній роботі «Правове становище господарських об'єднань в Україні», однак у ній не розглядаються способи використання майна в об'єднанні. Тема централізації функцій в об'єднаннях певною мірою відображена в працях Б. Брагченка, В. Штундюка, Ю. Субоцького. Питанню організації науково-технічних робіт в об'єднаннях приділяли увагу такі вчені, як Н. Каліта, Г. Манцуоров, В. Расудовський, Г. Джавадов. Разом із тим порядок використання майна в державних господарських об'єднаннях майже не досліджувався.

Метою статті є дослідження способів використання майна в державних господарських об'єднаннях.

Виклад основного матеріалу. Користування поряд з володінням і розпорядженням є одним із видів прав на майно [2, ч. 1 ст. 317], означає засновану на законі можливість вилучення з нього корисних властивостей (плодів, продуктів, доходів) для задоволення потреб власника чи інших осіб. Користування майном здійснюється державним господарським об'єднанням на праві господарського відання або оперативного управління [1, ч. 2 ст. 123]. Власник майна чи уповноважений ним орган здійснює контроль за використанням майна, що передане об'єднанню на праві господарського відання [1, ч. 2 ст. 136]. Право оперативного управління більш обмежене порівняно з правом господарського відання, оскільки власник (уповноважений ним орган) здійснює контроль за використанням переданого в оперативне управління майна й має право вилучити в суб'єкта господарювання надлишкове майно, а також майно, що не використовується, і майно, що використовується ним не за призначенням [1, ч. 2 ст. 137].

Майно, що передається державному господарському об'єднанню, використовується ним відповідно до цілей діяльності і призначення майна. Згідно з ч. 1 ст. 118 Господарського кодексу України, метою об'єднання підприємств є координація виробничої, наукової та іншої діяльності підприємств для вирішення спільних економічних і соціальних завдань [1, ч. 1 ст. 118]. У зв'язку з координацією діяльності підприємств в об'єднанні формуються цехи, дільниці, допоміжні служби й виробництва, що задовольняють потреби підприємств-учасників. У результаті в об'єднанні складаються такі форми організації виробництва: спеціалізація, кооперування, концентрація. Розглянемо кожну з них детально.

Спеціалізація – форма організації виробництва, за якої зосереджується випуск певних видів продукції в окремих галузях, в окремих організаціях і їх підрозділах, тобто це процес виробництва однорідної продукції або виконання окремих технологічних операцій [3, с. 84]. Коли той або інший вид діяльності здійснюється паралельно в декількох підприємствах, об'єднання може централізувати ці роботи для підвищення якості їх виконання, ефективного використання засобів виробництва, скорочення витрат на допоміжні роботи. Отже, спеціалізація як форма організації виробництва означає використання об'єднанням майнових внесків учасників для певної мети: перевезення вантажів, створення загальної мережі збуту, організації матеріально-технічного постачання, ремонту й налагодження обладнання, здійснення наукових досліджень тощо. Як указує Б. Брагченко, централізація функцій в об'єднанні створює сприятливі умови в тому числі для раціонального та ефективного використання оборотних коштів, капітальних вкладень, підвищення фондовіддачі [4, с. 9]. Ступінь і форми централізації робіт, як справедливо зазначає В. Штундюк, залежать від багатьох

факторів: «масштабів об'єднання, кількості, розмірів і територіальної зосередженості підприємств, що входять до їх складу, складності виробництва, зв'язків з кооперації та збуту виробів, рівня механізації й автоматизації виробництва, темпів упровадження нових засобів праці та багатьох інших факторів» [5, с. 53].

Централізація функцій об'єднанням доцільна тоді, коли підприємства-учасники мають спільні технології виробництва, продукцію, що випускається, покупців, мережі збуту тощо. Наприклад, якщо кінцевий продукт підприємств збирається з використанням одного й того самого устаткування та виробничих ліній, в об'єднанні доцільно централізувати саме цей вид робіт. Загальний відділ збуту і його ефективне використання також знижують витрати на інфраструктуру, більш ефективно використовується праця співробітників.

Матеріально-технічна база, що необхідна для централізації функцій в об'єднанні, на яку вказує Ю. Субоцький [6, с. 128], є різною. Наприклад, для виконання об'єднанням юридичних, бухгалтерських послуг, управління кадрами підприємств-учасників необхідна порівняно невелика матеріально-технічна база. Організація нового виробництва, навпаки, вимагає суттєвих ресурсів, організаційно-технічних заходів.

Для виконання функцій, що централізуються, об'єднання можуть ініціювати створення відповідного підприємства (ремонтного заводу, збагачувальної фабрики, підшипникового заводу, заводу автозапчастин тощо) або структурного підрозділу (складальний, інструментальний, ремонтно-механічний, ремонтно-енергетичний, ремонтно-будівельний, модельний, експериментальний цехи, лабораторії з випробувань нових матеріалів, готової продукції й технологічних процесів тощо).

Які саме роботи може централізувати об'єднання? Складником організаційної структури більшості підприємств є відділ логістики, для організації діяльності якого потрібна значна матеріально-технічна база: транспортні засоби, вантажно-розвантажувальні механізми, підйомники, контейнери, піддони, стелажі, тара-обладнання тощо. Об'єднання може централізувати логістичну функцію шляхом створення відповідного центру. Передумовами його створення є компактність розміщення підприємств або наявність розгалуженої транспортної мережі, що забезпечує зручну доставку; об'єм вантажообігу та вантажного потоку; частота перевезень; тип транспорту. Логістичний центр сприяє більш ефективному використанню транспортних засобів, зниженню витрат на вантажні перевезення й вантажно-розвантажувальні роботи, більш надійній доставці.

Логістичний центр може оформлювати замовлення підприємств-учасників, управляти прийманням і відправленням товарів, контролювати наявність товарів на складі, постачати матеріали та запаси, контролювати поставки, комплектувати замовлення й відвантажувати, транспортувати та експедирувати їх, готувати документацію для відправлення. Основне завдання постачання запасами полягає в забезпеченні складу товарами чи матеріалами для подальшої їх передачі підприємствам-учасникам. Наприклад, ресурси можуть придбаватися об'єднанням централізовано, а доставка здійснюватися окремо до кожного підприємства-учасника. Логістичний центр може комплектувати та відвантажувати товари, що полягає в підготовці товарів до відправлення відповідно до замовлення підприємств-учасників. Відвантаження товарів здійснюється на основі заявок підприємств, що забезпечує ритмічність і безперервність поставок. Одержавши замовлення, склад відбирає товари кожного найменування та готує їх до відправлення. Транспортування й експедирування замовлень означає доставку замовлень складом. Завдяки оптимальним маршрутам доставки скорочуються транспортні витрати, а також підприємства мають можливість постачати товари дрібними партіями й частіше.

Будь-який збій у роботі обладнання підприємств може серйозно вплинути на заплановану продуктивність їхньої діяльності. Отже, об'єднання може створити структури для обслуговування підприємств-учасників з метою забезпечення їхньої ефективної та безперебійної роботи. Такі структури можуть виготовляти тару, спеціальний інструмент (прес-форми, штампи, вимірювальні прилади), виконувати ремонтні, будівельні, відновлювальні роботи, реконструкцію, капітальний ремонт споруд, технічне обслуговування та ремонт обладнання (енергетичного, транспортного, механічного, вимірювального), устаткування, спеціальної техніки, надавати послуги із заміни запасних частин, усувати виявлені дефекти (недоліки), забезпечувати систему безперебійного живлення, належний стан підстанцій та електроприміщень, виготовляти технічну оснастку (штампи, інструмент, пристрої), матеріали й конструкції для підприємств.

Організація комплексу робіт з технічного обслуговування та ремонту може реалізовуватися створенням спеціалізованого підрозділу або підприємства. Наприклад, у державному концерні «Укроборонпром» функціонують державне підприємство «Рівненський автомобільний ремонтний завод», що ремонтує двигуни та агрегати сімейства ЗІЛ, переобладнує ЗІЛ-131 на пожежний ЗІЛ-131, установлює дизельні двигуни на автомобіль ЗІЛ-131 [7]; державне підприємство «Рівненський Балаклійський ремонтний завод», яке здійснює ремонт засобів протиповітряної оборони; державне підприємство «2 ремонтний завод засобів зв'язку», що ремонтує радіостанції, радіоприймачі, засоби зв'язку [7]; у державному концерні «Укрторф» діє підприємство «Українська інспекція по контролю якості торф'яної продукції і паливних брикетів «Укрінспаливо», що проводить для підприємств оцінку якості сировини та продукції [8].

Дуже часто в об'єднаннях, які здійснюють свою діяльність у вугільній, металургійній, коксохімічній промисловості, створюються збагачувальні фабрики для перероблення корисних копалин: вугілля, сланців, чорних металів, неметалевих корисних копалин, з метою отримання продуктів, що є придатними для промислового використання. Функціонування таких фабрик є доволі витратним, оскільки потребує великого арсеналу обладнання: комбайнів, конвеєрів, фільтрів, пресів, сепараторів, дробарок, відсадних машин, відцентрованих концентраторів тощо. Тому об'єднанням доцільно створювати збагачувальні фабрики для перероблення корисних копалин, що видобуваються підприємствами. Створення спільного складу зберігання в об'єднаннях зумовлюється високим рівнем постійних витрат на зберігання матеріалів, вузлів, деталей і дає змогу зменшити кількість складів, а також витрати підприємств. Для організації складу необхідно мати сучасну інфраструктуру у вигляді правильно обладнаного комплексу: будівель-сховищ, стелажів, стендів, підставок тощо. Згідно із запропонованими А. Зеваковим формами сумісного використання складських площ [9, с. 197], об'єднання може укласти договір оренди складських приміщень із третьою особою.

Деякі роботи, що централізуються об'єднанням, можуть суміщатися. Наприклад, поєднання логістичної та складської функцій спостерігається в Павлівському об'єднанні автомобільного транспорту, яке прийняло на себе функції короткострокового та довгострокового складування продукції [9, с. 197]. По мірі необхідності об'єднання забезпечує підприємства матеріальними ресурсами, що надійшли до його складів, відповідно до їхніх потреб [9, с. 197]. Крім того, на складах об'єднання можуть створюватися організації, що надають транспортні послуги [9, с. 197].

Державні господарські об'єднання мають фінансові, організаційні, кадрові можливості здійснювати науково-дослідну діяльність для розширення виробництва, змен-

шення виробничих ризиків, розроблення заходів зі зменшення енерговитрат на виробництві, підвищення якості продукції та ефективності технологічних процесів, досягання максимального об'єму виробництва, автоматизації виробництва, модернізації підприємств до сучасних стандартів, забезпечення розвитку підприємств шляхом проектного й наукового супроводження виробництва, підвищення ефективності використання технологічного потенціалу, проведення інженерних вишукувань, створення нових видів продукції (технологій), модернізації вже наявної продукції, розроблення проектів модернізації та реконструкції виробництва, проектування й переналаштування обладнання, здійснення комплексу заходів із перевірки, налаштування, тестування, введення в експлуатацію змонтованого обладнання.

Наявність у складі об'єднання наукових структур створює передумови для розвитку інновацій і нових технологій на підприємствах, дає можливість акумулювати необхідні знання та ресурси підприємств, а отже, розробляти нові технології, розширювати асортимент продукції. Наприклад, у вугільному об'єднанні можуть проводитися дослідження щодо речового складу вугілля з метою з'ясування найефективнішого методу його збагачення; в авіабудівній сфері – дослідження з виготовлення надмічного полегшеного матеріалу для літаків; в оборонній промисловості – дослідження у сфері радіотехнічної галузі, промислової електроніки й систем безпеки тощо.

Для проведення наукових досліджень об'єднання може створити науково-виробничі структури: конструкторські та технологічні підрозділи, науково-дослідницькі центри та лабораторії, шляхом поєднання трудових ресурсів, матеріалів, сировини, обладнання, устаткування, інвентарю підприємств-учасників. Також науково-конструкторські бюро в об'єднаннях можуть створюватися на базі наявних науково-дослідних інститутів. Отже, в запропонованій формулі одне з підприємств об'єднання розробляє продукцію, а інші здійснюють її виробництво. Варто зауважити, що деякі об'єднання поєднують науку та виробництво, інші – розробляють і практично реалізують науково-технічні ідеї. Отже, як справедливо зауважив В. Лаптев, «залежно від виду об'єднань поєднання науки з виробництвом здійснюється або з метою забезпечення потреб серійного виробництва продукції, або під знаком пріоритету науки» [10, с. 31].

Створення наукових структур в об'єднанні значно знижує витрати на дослідження, оскільки технології та знання передаються підприємствам для використання у своїй діяльності. Наприклад, у складі державного концерну «Ядерне паливо» функціонує державне підприємство «Український науково-дослідний та проектно-розвідувальний інститут промислової технології», що забезпечує розвиток підприємства атомно-промислового комплексу проектним і науковим супроводженням створюваних об'єктів і виробництв ядерно-паливного циклу [11]; у складі державного концерну «Укроборонпром» – державне підприємство «Макіївський державний проектний інститут», що здійснює інженерно-пошукові роботи об'єктів виробництва для військових підприємств [7], державне підприємство «Науково-дослідний інститут «Шторм», яке здійснює наукові дослідження й розроблення системи охолодження і термостабілізації радіоелектронної апаратури спеціального призначення для учасників концерну [7], державне підприємство центрально-конструкторське бюро «Ізумруд», яке здійснює проектування морських, транспортних, допоміжних судів для учасників концерну [7].

Інша форма організації виробництва – **кооперування**, що полягає у виробничих зв'язках з випуску продукції між організаціями [3, с. 86]. Ця форма використовується для реалізації певних проектів, таких як великомасштабне будівництво, створення високотехнологічного продукту, для чого необхідно мати значні матеріальні, фінансові,

трудові ресурси. Об'єднання координує діяльність підприємств з поєднання ними своїх фінансових і матеріальних ресурсів для досягнення спільних цілей. Так, згідно з ч. 4 ст. 120 Господарського кодексу України, консорціум використовує кошти, якими його наділяють учасники, централізовані ресурси, виділені на фінансування відповідної програми, а також кошти, що надходять з інших джерел, у порядку, визначеному його статутом [1, ч. 4 ст. 120]. Наприклад, консорціум для реалізації будівельного проекту використовує кошти, вантажні автомобілі, автокрани, екскаватори, бетононасоси, теплогенератори, ковальський цех, ділянку для фасування цементу, бетонний завод, що належать підприємствам-учасникам.

Можливий також інший спосіб використання майна в кооперуванні: об'єднання, що випускає готову продукцію, учасники поставляють необхідні для комплектації кінцевої продукції деталі: мотори, електродвигуни, електрогенератори, компресори, насоси тощо. При цьому кожен з учасників використовує власні ресурси, несе витрати, привертає фінансові інвестиції. Тобто, по суті, реалізовує свою частину завдання самостійно, без використання коштів і ресурсів інших підприємств. Потім результати робіт підприємств консоліднуються. Об'єднання в цьому випадку організовує реалізацію проекту, а також налагоджує зв'язки між підприємствами. Наприклад, в авіабудівній сфері підприємства виготовляють двигуни, стабілізатори, обладнання, бортові системи, електроніку, частини салону. Потім на складальних цехах об'єднання всі частини стають літаком. У свою чергу, витрати, що здійснені об'єднанням в інтересах усіх підприємств-учасників: на представництво, рекламу, оброблення замовлень, забезпечення реалізації, включаються в собівартість продукції (робіт, послуг).

Концентрація – процес, спрямований на збільшення випуску продукції або надання послуг в організації [3, с. 78]. Розрізняють горизонтальну та вертикальну концентрацію [3, с. 80]. У першому випадку об'єднання організує розширення асортименту продукції підприємств, що забезпечує їм більшу фінансово-економічну стабільність

на ринку; застосування більш досконалих машин, апаратів, агрегатів; збільшення об'єму виробництва. Для цього об'єднання може використовувати майно для проведення маркетингових досліджень, створення й забезпечення функціонування системи продажу високотехнологічної промислової продукції, проведення рекламно-виставкової діяльності продукції підприємств, видання рекламно-інформаційних бюлетенів та інших матеріалів, організації та проведення переговорів, укладення договорів з реалізації продукції підприємств.

За вертикальної концентрації в рамках об'єднання зосереджуються послідовні стадії виробництва – від видобутку сировини до розширення готової продукції. Наприклад, метою концерну «Укрторф» є координація роботи його учасників, що пов'язана з видобуванням, переробленням торфу, виробництвом і продажем продукції з нього (брикетів, сумішей, добрив). У зв'язку з цим концерн використовує майно для організації ефективного збуту (продажу) торфу й виробленої з нього продукції, забезпечення ефективного використання основних фондів [12, абз. 3 п. 15], удосконалення системи технічного контролю, реалізації єдиної технічної політики з метою підвищення якості торфу та виробленої з нього продукції, розроблення й упровадження стандартів і технічних процесів [12, абз. 9 п. 15].

Висновки. У ході дослідження встановлено, що державне господарське об'єднання використовує майно для централізації робіт (спеціалізація); організації комплектації кінцевої продукції (кооперування); забезпечення найбільш ефективного та раціонального використання обладнання й техніки підприємств, розширення сфер діяльності підприємств-учасників, розширення номенклатури продукції, підвищення їхньої ефективності та конкурентоспроможності (концентрація).

Порядок використання майна залежить від мети об'єднання, типів, видів і масштабів виробництва підприємств, серійності, тривалості, ступеня безперервності виробничого циклу, економічних зв'язків, що існують між підприємствами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 436-IV / Верховна Рада України. Офіційний вісник України. 2003. № 11. Ст. 462.
2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV / Верховна Рада України. Офіційний вісник України. 2003. № 11. Ст. 461.
3. Володько О.В., Грабар Р.Н., Зглюй Т.В. Экономика организации. Минск, 2017. 397 с.
4. Братченко Б. Совершенствование управления угольной промышленностью. Плановое хозяйство. 1974. № 9. С. 6–16.
5. Штундюк В.Д. Объединение и управление промышленностью. Москва, 1976. 204 с.
6. Субоцкий Ю.В. Объединение и управление промышленностью. Вопросы экономики. 1974. № 11. С. 119–130.
7. Структура державного концерну «Укроборонпром». URL: <http://ukroboronprom.com.ua/uk/category/struktura> (дата звернення: 21.06.2018).
8. Статут Української інспекції по контролю якості торф'яної продукції і паливних брикетів. URL: http://ukrtorf.com.ua/?page_id=522 (дата звернення: 21.06.2018).
9. Зеваков А.М. Логистика материальных запасов и финансовых активов. Санкт-Петербург, 2005. 352 с.
10. Лаптев В.В. Правовое положение промышленных и производственных объединений. Москва, 1978. 248 с.
11. Державне підприємство «Український науково-дослідний та проектно-розвідувальний інститут промислової технології». URL: (ДП «УкрНДПРІ промтехнології») <http://www.nfuel.gov.ua/pidприємства/promtehnologii/> (дата звернення 21.06.2018).
12. Про утворення Державного концерну «Укрторф»: Постанова Кабінету Міністрів України від 3 травня 2007 р. № 689 / Кабінет Міністрів України. Офіційний вісник України. 2007. № 33. Ст. 1335.